

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за квітень 2021 року

1. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	4
1.1. Відмова матері від дитини у пологовому будинку та невиконання обов'язку по її утриманню є підставою для стягнення аліментів на користь дитини, а також і відшкодування завданої їй моральної шкоди	4
1.2. Стягнення аліментів на утримання дитини, яка продовжує навчання, є одним із способів захисту інтересів дитини, забезпечення одержання нею коштів, необхідних для її життєдіяльності, оскільки на період навчання вона не має самостійного заробітку та потребує матеріальної допомоги з боку батьків, які зобов'язані утримувати своїх повнолітніх дітей, що продовжують навчатися, до досягнення ними двадцяти трьох років	5
1.3. У разі доведення відсутності кровного споріднення між особою, яка записана батьком, та дитиною суд постановляє рішення про виключення відомостей про особу як батька дитини з актового запису про її народження, в іншому випадку відмовляє в задоволенні позову	7
2. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	9
2.1. Факт проживання спадкоємця за межами території України сам по собі не свідчить про наявність об'єктивних, непереборних перешкод для звернення до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини	9
2.2. Якщо виникнення права на спадкування залежить від доведення певних фактів, особа може звернутися до суду із заявою про встановлення цих фактів, яка у разі відсутності спору про право розглядається в порядку окремого провадження	10
2.3. Та обставина, що відчужувача за спадковим договором відвідував соціальний працівник, сама по собі не дає підстав для висновку про невиконання набувачем майна умов спадкового договору	12
3. Спори, що виникають із трудових правовідносин	14
3.1. Середній заробіток за час затримки виконання судового рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого працівника за своєю правовою природою не є основною чи додатковою заробітною платою, а також не є заохочувальною чи компенсаційною виплатою, тому строк пред'явлення до суду позовних вимог про стягнення такого заробітку обмежується трьома місяцями з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, тобто з часу видачі наказу про поновлення на роботі	14
3.2. Погіршення стану здоров'я, наявність транспортних обмежень на період карантину, відсутність реального забезпечення дистанційною (надомною) роботою свідчать про поважність причин звільнення за частиною першою статті 38 КЗпП України у визначений працівником строк	15

3.3. Термін дії строкового трудового договору може визначатися не лише конкретним строком, а й настанням певної події (наприклад, повернення на роботу працівника з відпустки для догляду за дитиною)	17
4. Спори, що стосуються житлових правовідносин	19
4.1. Виселення з іпотечного житла, набутого частково за кредитні, а частково за власні кошти, без надання іншого житла не допускається	19
5. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних зобов'язань	21
5.1. Саме банк як заставодержатель має нести ризик несвоечасного внесення відомостей про обтяження автомобіля до реєстру обтяжень	21
5.2. Недопустимим є встановлення неустойки (штрафу чи пені) за правомірну відмову від виконання зобов'язання або односторонню відмову від договору	22
5.3. Факт здійснення операцій за кредитним рахунком власника кредитної картки, які ним не замовлялися та не оформлялися, що завдало йому істотної шкоди у вигляді зарахування додаткової заборгованості, яку він має погашати, та нарахування банком плати у великому розмірі за послугу «Миттєва розстрочка» за кредитні кошти, які ним не отримувались, а сама послуга не замовлялась, є підставою для розірвання кредитного договору відповідно до статті 651 ЦК України	24
6. Спори, що виникають із виконання судових рішень	26
6.1. Дід має право на особисте спілкування з онукою, а той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати йому спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини. Саме збалансування наведених вище прав і гарантій має бути основою для належного виконання рішення суду про участь у спілкуванні дитини з дідом	26
7. Питання процесуального права	28
7.1. Вирішення питання відстрочки та розстрочки виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу не входить до повноважень суду, визначених главою 3 розділу IX ЦПК України	28
7.2. Для встановлення факту постійного проживання на території України при встановленні належності до громадянства України досудове врегулювання спору не є обов'язковим, а відмова у прийнятті і розгляді заяви з підстав відсутності такого врегулювання порушує право особи на судовий захист	29

1. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

1.1. Відмова матері від дитини у пологовому будинку, невиконання обов'язку по її утриманню є підставою для стягнення аліментів на користь дитини, а також і відшкодування завданої їй моральної шкоди

21 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_3 про стягнення аліментів на утримання дитини-інваліда ОСОБА_2, відшкодування моральної шкоди, завданої ОСОБА_2.

Суд установив, що рішенням районного у справі № 2-5210/10 за позовами ОСОБА_11 та ОСОБА_1 до ОСОБА_3 останню позбавлено батьківських прав щодо малолітнього ОСОБА_2 у зв'язку із тим, що ОСОБА_3 не забрала дитину із пологового будинку без поважної причини і протягом шести місяців не виявляла щодо неї батьківського піклування; рішення суду набрало законної сили.

Місцевий суд частково задовольнив позов батька про стягнення аліментів на утримання дитини з інвалідністю та відшкодування моральної шкоди до матері, яка залишила дитину в пологовому будинку – розрахував розмір аліментів у період роботи відповідача в розмірі 50 % прожиткового мінімуму, а з моменту народження в неї дочки від іншого шлюбу – 30 %; відмовив у позові про відшкодування моральної шкоди, оскільки спірні правовідносини регулюються нормами СК України.

Апеляційний суд скасував рішення суду та частково задовольнив позов: стягнув із матері на користь батька аліменти в розмірі 5 тис. грн щомісячно, але не менше 50 % прожиткового мінімуму, із 12 травня 2010 року і до досягнення дитиною повноліття, стягнув моральну шкоду.

Верховний Суд змінив мотивувальну та резолютивну частини постанови апеляційного суду з огляду на таке.

Аналіз статті 8 СК України та частини першої статті 9 ЦК України дозволяє зробити висновок, що положення ЦК України можуть субсидіарно застосовуватися для регулювання сімейних відносин.

Компенсація моральної шкоди має відбуватися в будь-якому випадку її спричинення – право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства.

Обмеження права учасників сімейних відносин на відшкодування моральної шкоди лише випадками, передбаченими пунктом шостим частини другої статті 18 СК України, істотно звужує їхнє право на захист.

Усвідомлення факту, що рідна мати залишила сина та відмовилась від нього, завдає йому душевних страждань, які ще більш загострюються на фоні наявних у дитини захворювань.

Апеляційний суд правильно вважав доведеним факт завдання моральної шкоди дитині, проте з урахуванням вимог розумності й справедливості Верховний Суд зменшив розмір моральної шкоди.

Щодо вимог про стягнення аліментів, то Верховний Суд зазначав, що судовий процес тривав із травня 2010 року, тобто майже 10 років, первісно звертаючись до суду, позивач просив визначити розмір аліментів у сумі 2 тис. грн щомісячно. У червні 2010 року районний суд залишив позов батька без розгляду, однак до березня 2017 року, тобто протягом майже 7 років, позивач не цікавився розглядом справи.

Вказані обставини мають істотне значення для справи.

Позивач неодноразово збільшував розмір вимог про стягнення аліментів, у касаційному порядку визначений апеляційним судом розмір аліментів не оскаржував.

Суд не обмежується розміром заробітку (доходу) платника аліментів у разі встановлення наявності у нього витрат, що перевищують його заробіток (дохід), і щодо яких такий платник аліментів не довів джерело походження коштів для їх оплати.

Апеляційний суд при визначенні розміру доходу відповідача врахував кошти, отримані нею від продажу квартири. Водночас згідно з висновком, викладеним у постанові об'єднаної палати КЦС ВС від 25 січня 2021 року у справі № 758/10761/13-ц, виручення боржником грошових коштів від продажу нерухомого майна, в обмін на передачу покупцю права власності на зазначене нерухоме майно, не має наслідком отримання доходу платником аліментів.

Апеляційний суд правильно врахував стан здоров'я та матеріальне становище дитини, загальне матеріальне становище платника аліментів, наявність у платника аліментів іншої дитини, нерухомого майна та грошових коштів.

Постановою Верховного Суду від 21 квітня 2021 року постанову апеляційного суду від 13 березня 2020 року змінено, стягнуто з матері аліменти на утримання малолітнього сина: за період із 12 травня 2010 року до 02 квітня 2017 року в розмірі 2 тис. грн щомісячно, із 3 квітня 2017 року до досягнення дитиною повноліття – в розмірі 5 тис. грн щомісячно, а також стягнуто з неї 20 тис. грн на відшкодування моральної шкоди, завданої дитині; в решті – постанову апеляційного суду залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 квітня 2021 року у справі № 2-3897/10 (провадження № 61-6791св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96498387>

1.2. Стягнення аліментів на утримання дитини, яка продовжує навчання, є одним із способів захисту інтересів дитини, забезпечення одержання нею коштів, необхідних для її життєдіяльності, оскільки на період навчання вона не має самостійного заробітку та потребує матеріальної допомоги з боку батьків, які зобов'язані утримувати своїх повнолітніх дітей, що продовжують навчатися, до досягнення ними двадцяти трьох років

13 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на її утримання.

Суд установив, що ОСОБА_2 є батьком ОСОБА_1; батьки позивача розлучились. ОСОБА_1 є особою з інвалідністю третьої групи з дитинства.

Позивач навчається у вищому навчальному закладі. Відповідно до договору про платне навчання за замовленням ОСОБА_1 переведена на другий курс вищого навчального закладу. Строк дії договору з 01 вересня 2018 року до 30 червня 2021 року. Відповідно до договору про навчання (надання освітніх послуг) ОСОБА_1 навчалась у коледжі на заочній формі навчання.

Рішенням міськрайонного суду позов задоволено частково, стягнуто з відповідача на користь позивача половину суми за навчання в коледжі.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції в частині відмови у задоволенні вимоги про стягнення аліментів на дитину, що продовжує навчання, скасовано та ухвалено в цій частині нове рішення. Стягнуто з відповідача на користь позивача, яка продовжує навчання у вищому навчальному закладі, аліменти щомісячно, починаючи з дати вступу і до закінчення нею навчання, але не більше ніж до досягнення двадцяти трьох років.

Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду з огляду на таке.

Згідно з частиною другою статті 27 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини від 20 листопада 1989 року батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

Правовідносини щодо утримання батьками повнолітніх дочки, сина регулюються главою 16 СК України, яка, зокрема, передбачає обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, у спосіб сплати аліментів (статті 199, 200, 201 СК України).

Статтею 199 СК України передбачено обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання. Якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу; право на утримання припиняється у разі припинення навчання; право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів має той з батьків, з ким проживає дочка, син, а також самі дочка, син, які продовжують навчання.

Стягнення аліментів на утримання дитини, яка продовжує навчання, є одним із способів захисту інтересів дитини, забезпечення одержання нею коштів, необхідних для її життєдіяльності, оскільки на період навчання вона не має самостійного заробітку та потребує матеріальної допомоги з боку батьків, які зобов'язані утримувати своїх повнолітніх дітей, що продовжують навчатися, до досягнення ними двадцяти трьох років.

Згідно зі статтею 200 СК України суд визначає розмір аліментів на повнолітніх дочку, сина у твердій грошовій сумі і (або) у частці від заробітку (доходу) платника аліментів з урахуванням обставин, зазначених у статті 182 цього Кодексу. При визначенні розміру аліментів з одного з батьків суд бере до уваги можливість надання утримання другим з батьків, своїми дружиною, чоловіком та повнолітніми дочкою, сином.

Суд не обмежується розміром заробітку (доходу) платника аліментів у разі встановлення наявності у нього витрат, що перевищують його заробіток (дохід), і щодо

яких таким платником аліментів не доведено джерело походження коштів для їх оплати.

Суд апеляційної інстанції, установивши, що дочка відповідача – ОСОБА_1 продовжує навчатися та у зв'язку з цим потребує матеріальної допомоги, а відповідач, який є працездатною особою, зобов'язаний та має можливість утримувати повнолітню дочку, дійшов правильного висновку про стягнення з відповідача аліментів на повнолітню дочку, яка продовжує навчання до досягнення нею 23-річного віку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 квітня 2021 року у справі № 308/4214/18 (провадження № 61-16005св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96281790>

1.3. У разі доведення відсутності кровного споріднення між особою, яка записана батьком, та дитиною суд постановляє рішення про виключення відомостей про особу як батька дитини з актового запису про її народження, в іншому випадку відмовляє в задоволенні позову

06 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про виключення запису про батьківство.

Суд установив, що під час перебування сторін у справі у шлюбі у них народився син.

Рішенням міськрайонного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено. Рішення мотивовано тим, що достатніх належних та допустимих доказів щодо відсутності кровного споріднення між особою, записаною батьком дитини, та дитиною матеріали справи не містять.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до статті 133 СК України якщо дитина народилася у подружжя, дружина записується матір'ю, а чоловік – батьком дитини.

Особа, яка записана батьком дитини, відповідно до статей 122, 124, 126 і 127 СК України має право оспорити своє батьківство, пред'явивши позов про виключення запису про нього як батька з актового запису про народження дитини. У разі доведення відсутності кровного споріднення між особою, яка записана батьком, та дитиною суд постановляє рішення про виключення відомостей про особу як батька дитини з актового запису про її народження. Оспорювання батьківства можливе лише після народження дитини і до досягнення нею повноліття (стаття 136 СК України).

Передумовою звернення до суду в таких справах є відсутність кровного споріднення між особою, записаною батьком, і дитиною.

Для з'ясування факту батьківства необхідним є застосування спеціальних знань, зокрема призначення судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи.

Європейський суд з прав людини, рішення якого є джерелом права згідно із статтею 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», зауважив, що «на сьогодні ДНК-тест є єдиним науковим методом точного встановлення батьківства стосовно конкретної дитини; його доказова цінність

суттєво переважає будь-який інший доказ, наданий сторонами, з метою підтвердити або спростувати факт оспорюваного батьківства» (справа «Калачова проти Російської Федерації» № 3451/05, § 34, від 07 травня 2009 року).

Таким чином, висновок судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи має важливе значення процесі дослідження факту батьківства. Проте його необхідно оцінювати з урахуванням положень частин другої, третьої статті 89 ЦПК України.

Відповідно до статті 110 ЦПК України висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 89 цього Кодексу. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні.

Оскільки достатніх належних та допустимих доказів щодо відсутності кривого споріднення між особою, записаною батьком дитини, та дитиною матеріали справи не містять, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про відмову у позові.

Постановою Верховного Суду від 06 квітня 2021 року рішення Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 02 жовтня 2020 року та постанову Хмельницького апеляційного суду від 08 грудня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 квітня 2021 року у справі № 676/1200/20 (провадження № 61-588св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96106109>

2. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

2.1. Факт проживання спадкоємця за межами території України сам по собі не свідчить про наявність об'єктивних, непереборних перешкод для звернення до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини

12 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_4 про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини.

Суд установив, що після смерті ОСОБА_5 – тітки позивача, відкрилася спадщина, яка складалася із квартири. Спадкоємці першої черги після її смерті відсутні, спадкоємцем другої черги за правом представлення є позивач, оскільки його батько був рідним братом померлої, теж помер до відкриття спадщини. Позивач мешкає на території Держави Ізраїль, про смерть ОСОБА_5 не знав, тому пропустив установлений законом шестимісячний строк для прийняття спадщини.

Рішенням міськрайонного суду у справі № 2-о-105/11 встановлено юридичний факт проживання ОСОБА_4 та ОСОБА_5 однією сім'єю з 1995 року до відкриття спадщини після смерті останньої.

Після смерті спадкодавця ОСОБА_4 прийняв спадщину у встановленому законом порядку. ОСОБА_4 помер. На підставі свідоцтва про право на спадщину за законом ОСОБА_2 набув право власності на квартиру.

Суди розглядали справу неодноразово.

Ухвалою міськрайонного суду первісного відповідача ОСОБА_4 замінено належним відповідачем ОСОБА_2.

Рішенням міськрайонного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено у зв'язку з тим, що причини пропущення шестимісячного строку, визначеного статтею 1270 ЦК України, для прийняття спадщини, на які посилається позивач як на підставу для задоволення позову, є неповажними. Позивач не мав перешкод у спілкуванні з рідною тіткою та її сім'єю; він не довів, що його проживання за межами України пов'язане з об'єктивними, непереборними, істотними перешкодами на вчинення дій щодо прийняття спадщини у встановлений законом строк.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Правила частини третьої статті 1272 ЦК України про надання додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини можуть бути застосовані, якщо: 1) у спадкоємця були перешкоди для подання такої заяви; 2) ці обставини визнані судом поважними.

Спадкоємцю, який пропустив шестимісячний строк для подання заяви про прийняття спадщини з поважних причин, закон гарантує право на звернення до суду з позовом про визначення додаткового строку на подання такої заяви.

Вирішуючи питання визначення особі додаткового строку, суд досліджує поважність причини пропуску строку для прийняття спадщини. При цьому необхідно виходити з того, що поважними є причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними перешкодами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Звертаючись до суду з цим позовом, ОСОБА_1 посилався як на поважну причину пропуску строку на прийняття спадщини на його проживання за межами України, а також на те, що йому не було відомо про смерть спадкодавця.

Факт проживання позивача в Ізраїлі сам по собі не свідчить про наявність об'єктивних, непереборних перешкод для звернення із заявою про прийняття спадщини, оскільки перебування позивача поза межами України не позбавляло його можливості подати заяву про прийняття спадщини поштою, як передбачено пунктом 207 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, чинної на час відкриття спадщини.

Не є поважною причиною пропуску строку для прийняття спадщини необізнаність позивача про смерть спадкодавця, оскільки сама по собі ця обставина, без встановлення інших об'єктивних обставин, не свідчить про поважність пропуску спадкоємцем цього строку.

Також суд зазначив, що недобросовісність поведінки іншого спадкоємця щодо ненадання нотаріусу відомостей про осіб, які можуть бути спадкоємцями, також не свідчить про поважність причин пропуску позивачем строку для подання заяви про прийняття спадщини, оскільки не є перешкодою на вчинення спадкоємцем дій з прийняття спадщини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 квітня 2021 року у справі № 589/1863/13-ц (провадження № 61-15016св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/96243588>

2.2. Якщо виникнення права на спадкування залежить від доведення певних фактів, особа може звернутися до суду із заявою про встановлення цих фактів, яка у разі відсутності спору про право розглядається в порядку окремого провадження

14 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою ОСОБА_1 про встановлення факту постійного проживання на час відкриття спадщини разом із померлою матір'ю ОСОБА_2.

Суд установив, що ОСОБА_1 звернувся до суду в порядку окремого провадження із заявою про встановлення факту постійного проживання на час відкриття спадщини з померлою матір'ю – ОСОБА_2. Заявник звернувся до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини. Проте йому відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, оскільки на день смерті ОСОБА_2 його зареєстрованим місцем проживання була інша адреса.

Суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, відмовляючи у відкритті провадження, керувався тим, що в постанові Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року № 7 «Про судову практику у справах про спадкування»

зазначено, що у разі відмови нотаріуса в оформленні права на спадщину особа може звернутись до суду за правилами позовного провадження. Оскільки нотаріус відмовив ОСОБА_1 у видачі свідоцтва про право на спадщину після смерті ОСОБА_2, існує спір про право, який має розглядатися в позовному провадженні за участю усіх заінтересованих осіб.

Верховний Суд скасував ухвалу районного суду та постанову апеляційного суду, передав справу на розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

У частині четвертій статті 315 ЦПК України передбачено, що суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо з заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, вбачається спір про право, а якщо спір про право буде виявлений під час розгляду справи, – залишає заяву без розгляду.

Суд розглядає в порядку окремого провадження справи про встановлення фактів, якщо, зокрема, згідно з законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян, встановлення факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право.

Справи про спадкування суд розглядає за правилами позовного провадження, якщо особа звертається до суду з вимогою про встановлення фактів, що мають юридичне значення, які можуть вплинути на спадкові права й обов'язки інших осіб та (або) за наявності інших спадкоємців і спору між ними.

Якщо виникнення права на спадкування залежить від доведення певних фактів, особа може звернутися до суду із заявою про встановлення цих фактів, яка у разі відсутності спору розглядається в порядку окремого провадження. Зокрема, у такому порядку суди повинні розглядати заяви про встановлення родинних відносин із спадкодавцем, проживання з ним однією сім'єю, постійного проживання разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, прийняття спадщини, яка відкрилася до 01 січня 2004 року, тощо.

Якщо постійне проживання особи зі спадкодавцем на час відкриття спадщини не підтверджено відповідними документами, у зв'язку із чим нотаріус відмовив особі в оформленні спадщини, спадкоємець має право звернутися до суду із заявою про встановлення факту постійного проживання зі спадкодавцем на час відкриття спадщини. У разі відмови нотаріуса в оформленні права на спадщину особа може звернутися до суду за правилами позовного провадження.

Отже, для підтвердження прийняття спадщини має значення встановлення факту постійного проживання спадкоємця за законом чи заповітом із спадкодавцем на час відкриття спадщини.

Разом з тим, незалежно від часу прийняття спадщини, вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини (частина п'ята статті 1268 ЦК України).

Таким чином, спадкові права є майновим об'єктом цивільного права, оскільки вони надають спадкоємцям можливість успадкувати майно (прийняти спадщину), але право розпорядження нею виникає після оформлення успадкованого права власності у встановленому законом порядку.

Суди не зазначили, хто є спадкоємцем у порядку, передбаченому спадковим правом (норми ЦК України), який би оспорював право ОСОБА_1 на прийняття спадщини, тобто

не встановили між ким існує спір, оскільки існування спору про право повинно бути реальним, а не гіпотетичним.

Відмова нотаріуса у видачі заявнику свідоцтва про прийняття спадщини пов'язана виключно з тим, що із наданих ОСОБА_1 документів не підтверджується факт постійного проживання зі спадкодавцем на час відкриття спадщини.

Отже, висновки судів про наявність спору про право, який має розглядатися у порядку позовного провадження, є передчасними.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 квітня 2021 року у справі № 205/2102/19-ц (провадження № 61-872св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96309986>

2.3. Та обставина, що відчужувача за спадковим договором відвідував соціальний працівник, сама по собі не дає підстав для висновку про невиконання набувачем майна умов спадкового договору

07 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання спадкового договору.

Суд установив, що ОСОБА_1, якому належить квартира, та ОСОБА_2 уклали спадковий договір, за яким ОСОБА_1 зобов'язалася передати після своєї смерті ОСОБА_2 квартиру за умови виконання набувачем розпоряджень, передбачених у пунктах 6.1, 6.2 договору.

Відповідно до цих пунктів на набувача покладаються такі обов'язки:

- забезпечення відчужувача необхідними продуктами харчування та одягом за його рахунок;
- забезпечення відчужувача належними лікувальними засобами згідно з рецептами лікарів незалежно від їх вартості за рахунок його коштів та в разі необхідності за рахунок коштів, які належать особисто набувачу майна.

Також встановлено, що впродовж дії спадкового договору ОСОБА_1 за місцем свого проживання обслуговувалась соціальним працівником ОСОБА_6, яка відвідувала позивача щопонеділка та щочетверга.

Рішенням районного суду в задоволенні позову відмовлено.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано та ухвалено нове, яким розірвано спадковий договір, укладений між сторонами у справі, оскільки відповідач допустила істотне порушення умов спадкового договору та не виконала розпорядження відчужувача щодо належного забезпечення харчуванням і лікуванням, а також зазначено, що в період чинності спадкового договору позивача щопонеділка та щочетверга відвідувала соціальний працівник ОСОБА_6, яка займалася забезпеченням ОСОБА_1 ліками та продуктами харчування.

Верховний Суд не погодився з таким висновком апеляційного суду з огляду на таке.

За змістом положень статті 1308 ЦК України спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень.

Згідно з частинами першою, другою статті 651 ЦК України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Вирішуючи питання про оцінку істотності порушення стороною договору, суди повинні встановити не лише наявність істотного порушення договору, а й наявність шкоди, завданої цим порушенням другою стороною, яка може бути виражена у вигляді реальних збитків та (або) упущеної вигоди, її розмір, який не дозволяє потерпілій стороні отримати очікуване при укладенні договору, а також установити, чи є справді істотною різниця між тим, на що має право розраховувати сторона, укладаючи договір, і тим, що в дійсності вона змогла отримати.

Установивши, що позивач не надала суду належних і допустимих доказів на підтвердження факту невиконання відповідачем розпоряджень відчужувача за спадковим договором, суд першої інстанції дійшов правильного висновку про відсутність підстав для задоволення позову.

Та обставина, що відчужувача за спадковим договором відвідував соціальний працівник, сама по собі не дає підстав для висновку про невиконання набувачем майна умов спадкового договору.

Постановою Верховного Суду від 07 квітня 2021 року постанову Житомирського апеляційного суду від 26 грудня 2018 року скасовано, рішення Коростишівського районного суду Житомирської області від 04 жовтня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 квітня 2021 року у справі № 280/1380/17 (провадження № 61-2069св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96243502>

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

3.1. Середній заробіток за час затримки виконання судового рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого працівника за своєю правовою природою не є основною чи додатковою заробітною платою, а також не є заохочувальною чи компенсаційною виплатою, тому строк пред'явлення до суду позовних вимог про стягнення такого заробітку обмежується трьома місяцями з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, тобто з часу видачі наказу про поновлення на роботі

21 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства «Українська залізниця» (далі – АТ «Українська залізниця») про стягнення середнього заробітку за час затримки виконання рішення суду.

Суд установив, що рішенням районного суду в квітні 2018 року, залишеним без змін постановою апеляційного суду, визнано незаконними та скасовано накази ПАТ «Укрзалізниця» про звільнення позивача, поновлено його на посаді директора РФ «Львівська залізниця» ПАТ «Укрзалізниця», допущено негайне виконання рішення про поновлення на роботі та про оплату вимушеного прогулу за один місяць.

Наказом голови правління ПАТ «Укрзалізниця» від 08 лютого 2019 року ОСОБА_1 було поновлено на посаді директора РФ «Львівська залізниця» ПАТ «Укрзалізниця».

Районний суд задовольнив вимогу про стягнення середнього заробітку за час затримки виконання роботодавцем рішення суду про поновлення позивача на роботі. Апеляційний суд погодився з таким висновком, але зменшив суму виплат.

Верховний Суд змінив судові рішення в мотивувальних частинах з огляду на таке.

Суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що невиконання відповідачем протягом тривалого часу рішення районного суду про поновлення позивача на роботі має наслідком застосування положень статті 236 КЗпП України про стягнення з роботодавця середнього заробітку за час затримки виконання рішення суду.

Водночас у мотивувальній частині судових рішень суди послалися на те, що зазначена вимога є спором про оплату праці, а тому працівник має право звернутися до суду з позовом з такими вимогами без обмеження будь-яким строком.

Цей висновок є помилковим з огляду на таке.

За змістом частини другої статті 233 КЗпП України у разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком.

Заробітною платою є винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку роботодавець (власник або уповноважений ним орган підприємства, установи, організації) виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Припинення, розірвання трудового договору пов'язано зі звільненням працівника.

Якщо працівник був незаконно звільнений, трудовий договір із ним був незаконно припинений роботодавцем в односторонньому порядку. Виконання роботодавцем рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого працівника полягає у відновленні трудового договору, який раніше існував і був незаконно припинений роботодавцем.

До моменту фактичного виконання роботодавцем рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого працівника трудові правовідносини, які існували до порушення з боку роботодавця, не виникають. У зв'язку з цим виплати, які мають бути здійснені роботодавцем на користь незаконно звільненого працівника, не можуть вважатися заробітною платою та не витікають із трудового договору, вони не можуть кваліфікуватись як плата за виконану роботу.

Отже, середній заробіток за час затримки виконання судового рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого працівника за своєю правовою природою не є основною чи додатковою заробітною платою, а також не є заохочувальною чи компенсаційною виплатою в розумінні статті 2 Закону України «Про оплату праці». Тобто середній заробіток за час затримки виконання рішення суду про поновлення на роботі працівника є спеціальним видом відповідальності роботодавця за порушення трудових прав працівника, а строк пред'явлення до суду позовних вимог про стягнення таких виплат обмежується трьома місяцями з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, тобто з часу видачі наказу про поновлення на роботі (частина перша статті 233 КЗпП України).

Постановою Верховного Суду від 21 квітня 2021 року рішення Галицького районного суду м. Львова від 28 лютого 2020 року та постанову Львівського апеляційного суду від 04 листопада 2020 року змінено, виключено з їх мотивувальних частин посилання на те, що вимога про оплату середнього заробітку за час затримки виконання рішення про поновлення на роботі є спором про оплату праці, а тому на підставі частини другої статті 233 КЗпП України працівник має право звернутися до суду з позовом з такими вимогами без обмеження будь-яким строком.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 квітня 2021 року у справі № 461/1303/19 (провадження № 61-17899св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96501675>

3.2. Погіршення стану здоров'я, наявність транспортних обмежень на період карантину, відсутність реального забезпечення дистанційною (надомною) роботою свідчать про поважність причин звільнення за частиною першою статті 38 КЗпП України у визначений працівником строк

21 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Приватного підприємства «Виробничо-конструкторське об'єднання «МААНС» (далі – ПП «ВКО «МААНС») про визнання трудових відносин між ним та ПП «ВКО «МААНС» припиненими у зв'язку із звільненням з посади.

Суд установив, що працівник подав заяву про звільнення за власним бажанням з 05 травня 2020 року у зв'язку зі станом здоров'я на підставі частини першої статті 38 КЗпП України. Роботодавець зазначив про необхідність відпрацювати два тижні, оскільки працівник не надав доказів, що підтверджують поважність причин для його звільнення з визначеної ним дати. 31 липня 2020 року працівника звільнили за прогули за пунктом четвертим статті 40 КЗпП України.

Районний суд задовольнив позов працівника про визнання трудових відносин припиненими з 05 травня 2020 року на підставі частини першої статті 38 КЗпП України з огляду на те, що заява про звільнення зумовлена неможливістю продовжувати роботу через оголошення карантину та запроваджені у зв'язку з цим обмежувальні заходи.

Апеляційний суд скасував рішення суду та відмовив у задоволенні позову, оскільки позивач не надав документів, які б підтверджували неможливість виконувати трудові обов'язки.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду та залишив у силі рішення місцевого суду з огляду на таке.

Стаття 38 КЗпП України зобов'язує роботодавця звільнити працівника в строки, про які він просить, у тому числі за наявності інших поважних причин, ніж зазначені у частині першій цієї статті. Тобто перелік таких причин не є вичерпним. Поважність причин має вирішуватися в кожному конкретному випадку.

Листки непрацездатності свідчать, що позивач неодноразово хворів перед зверненням із заявою про звільнення. У службовій записці він звертав увагу керівництва на відсутність опалення в кабінеті, постійну низьку температуру, що негативно впливає на стан його здоров'я, просив забезпечити обігрів робочого місця.

Крім того, позивач пояснював свою відсутність на роботі припиненням транспортного сполучення Рівне – Здолбунів через запровадження карантину. Одночасно він просив забезпечити довозення його до місця роботи та розвезення додому, однак це прохання не було задоволено.

Апеляційний суд урахував службову записку, відповідно до якої позивачеві запропонували працювати дистанційно, але він відмовився. Водночас Верховний Суд указав, що поза увагою суду залишилася відсутність наказу власника про переведення позивача на дистанційну роботу та видачу у зв'язку з цим йому матеріально-технічних цінностей.

Суд першої інстанції проаналізував надані позивачем докази, зокрема: листки непрацездатності, службову записку позивача, врахував наявність транспортних обмежень на період карантину, відсутність реального забезпечення дистанційною (надомною) роботою та дійшов правильного висновку, що поважність причин звільнення за власним бажанням позивача підтверджена.

Тобто сукупність наведених позивачем конкретних обставин на обґрунтування заяви про звільнення свідчить про поважність причин звільнення за частиною першою статті 38 КЗпП України у строк, про який просив працівник, а саме з 05 травня 2020 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 квітня 2021 року у справі № 569/9738/20 (провадження № 61-914св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96501499>

3.3. Термін дії строкового трудового договору може визначатися не лише конкретним строком, а й настанням певної події (наприклад, повернення на роботу працівника з відпустки для догляду за дитиною)

29 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Донецької регіональної державної лабораторії Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів про визнання незаконним та скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Суд установив, що позивач був прийнятий на посаду провідного лікаря ветеринарної медицини бактеріолога Першотравневої міжрайонної державної лабораторії ветеринарної медицини тимчасово на час перебування у відпустці для догляду за дитиною основного працівника – провідного лікаря ветеринарної медицини бактеріолога ОСОБА_2, з наказом про прийняття на роботу ознайомлений під підпис.

Відповідно до трудової книжки ОСОБА_1 встановлено, що на підставі наказу про прийняття на роботу від 01 липня 2015 року він прийнятий на посаду тимчасово, на час відпустки по догляду за дитиною ОСОБА_2.

Наказом від 16 червня 2016 року ОСОБА_1 звільнено із займаної посади у зв'язку із закінченням відпустки по догляду за дитиною основного працівника на підставі пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України.

Рішенням районного суду, залишею без змін постановою апеляційного суду, в задоволенні позову відмовлено.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Трудовий договір може бути: безстроковим, що укладається на невизначений строк; на визначений строк, встановлений за погодженням сторін; таким, що укладається на час виконання певної роботи (стаття 23 КЗпП України).

Строковий трудовий договір укладається у випадках, коли трудові відносини не можуть бути встановлені на невизначений строк з урахуванням характеру наступної роботи, або умов її виконання, або інтересів працівника та в інших випадках, передбачених законодавством.

При укладенні трудового договору на визначений строк цей строк встановлюється погодженням сторін і може визначатись як конкретним терміном, так і часом настання певної події (наприклад, повернення на роботу працівниці з відпустки у зв'язку із вагітністю, пологами і доглядом за дитиною; особи, яка звільнилась з роботи у зв'язку з призовом на дійсну строкову військову чи альтернативну службу, обранням народним депутатом чи на виборну посаду (або виконанням певного обсягу робіт).

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України підставами припинення трудового договору є закінчення строку трудового договору (пункти 2, 3 статті 23), крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна зі сторін не поставила вимогу про їх припинення. У нормі права передбачено підставу припинення трудового договору, що укладався на певний строк. А саме: у тих випадках, коли трудовий договір укладався до настання певного факту, такий договір вважається укладеним на певний строк. Тому настання обумовленого факту є підставою для припинення трудового договору у зв'язку із закінченням строку.

Звільнення у зв'язку із завершенням дії контракту, по суті не є розірванням трудового контракту, а є припиненням контракту у зв'язку із закінченням строку його дії.

У частині третій статті 40 КЗпП України встановлена заборона звільнення працівника з роботи в період тимчасової непрацездатності лише у випадках звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, тобто з підстав, передбачених статтями 40, 41 КЗпП України (пункт 4 частини першої статті 36 КЗпП України), проте зазначена заборона не поширюється на звільнення працівника за підставі пункту 2 частини першої статті 36 зазначеного Кодексу.

Суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку проте, відповідач правомірно звільнив позивача із займаної посади, після закінчення відпустки для догляду за дитиною основного працівника, на підставі пункту 2 частини першої статті 36 КЗпП України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 квітня 2021 року у справі № 266/3163/16-ц (провадження № 61-15154св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96668987>

4. Спори, що стосуються житлових правовідносин

4.1. Виселення з іпотечного житла, набутого частково за кредитні, а частково за власні кошти, без надання іншого житла не допускається

12 квітня 2021 року Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув справу за позовом Акціонерного товариства «Перший Український Міжнародний Банк» (далі – АТ «ПУМБ», банк) до ОСОБА_1, ОСОБА_2 у своїх інтересах та в інтересах малолітніх ОСОБА_3 та ОСОБА_4, третя особа – орган опіки та піклування виконавчого комітету Бердянської міської ради, про виселення без надання іншого житлового приміщення, зняття з реєстраційного обліку.

Суд установив, що між Закритим акціонерним товариством «Перший Український Міжнародний банк», назву якого змінено на АТ «ПУМБ», і відповідачем укладений кредитний договір, за яким вона отримала кредит, строком на десять років для придбання квартири. У рахунок забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором, відповідач передала в іпотеку банку придбану нею квартиру. У пункті 2.1 договору купівлі-продажу спірної квартири зазначено, що продаж квартири здійснювався частково за власні кошти відповідача, частково за кредитні кошти.

Банк звернув стягнення на іпотечне майно шляхом прийняття його у власність і за ним було зареєстровано право власності на квартиру.

Рішенням міськрайонного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову АТ «ПУМБ» відмовлено з посиланням на статтю 40 Закону України «Про іпотеку», статтю 109 ЖК Української РСР, і мотивоване тим, що відповідачі не підлягають виселенню без надання іншого житла, оскільки спірна квартира передавалась в іпотеку, була придбана як за кредитні, так і за власні кошти іпотекодавця, про що зазначено у договорі купівлі-продажу квартири.

Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Під час ухвалення судового рішення про виселення мешканців при зверненні стягнення на жиле приміщення застосовуються як положення статті 40 Закону України «Про іпотеку», так і норма статті 109 ЖК Української РСР.

Відповідно до частини першої статті 379 ЦК України житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше жиле приміщення, призначені та придатні для постійного або тимчасового проживання в них.

Аналіз норм глави 26 ЦК України дає підстави для висновку, що частка у праві спільної часткової власності та жиле приміщення є окремим об'єктом цивільних прав, оскільки частка у праві спільної часткової власності, що належить кожному з співвласників, виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка у праві спільної часткової власності не є конкретною часткою майна.

Оскільки жилі приміщення та частка у праві спільної власності є різними видами об'єктів цивільних правовідносин, отже можуть становити різні за змістом та наповненням правові поняття, що не дає можливості поширити дію положень норми

про виняток із загального правила, що встановлене частиною другою статті 109 ЖК Української РСР.

Враховуючи норми статті 109 ЖК Української РСР та статті 379 ЦК України, у поєднанні із главою 26 ЦК України, виселення без надання іншого житлового приміщення відбувається у тому разі, якщо саме це житлове приміщення було придбане за кредитні кошти. У разі якщо за кредитні кошти було набуто інший об'єкт цивільних прав (частку в праві спільної часткової власності), а не житлове приміщення в цілому, що передано в іпотеку, то виселення без одночасного надання іншого постійного жилого приміщення не допускається.

Разом з цим, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду відступає від висновків щодо застосування статей 39-40 Закону України «Про іпотеку» та статті 109 ЖК Української РСР у подібних правовідносинах, викладених у постановках Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 жовтня 2018 року у справі № 305/388/17 (провадження № 61-37226св18) та від 20 лютого 2019 року у справі № 334/7331/15 (провадження № 61-15007св18), відповідно до якої в разі встановлення, що в іпотеку передано нерухоме майно, придбане не лише за кредитні кошти, а й за особисті кошти іпотекодавця, з посиланням на статтю 40 Закону України «Про іпотеку» та статтю 109 ЖК Української РСР наявні правові підстави для виселення відповідачів без надання іншого житла.

За таких обставин, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що вважати спірну квартиру придбаною за рахунок кредиту банку, повернення якого забезпечене іпотекою відповідного жилого приміщення, не можна, а відтак, і виселенню з такої квартири без надання іншого жилого приміщення, відповідачі не підлягають.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 квітня 2021 року у справі № 310/2950/18 (провадження № 61-16820сво19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96309957>

5. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних зобов'язань

5.1. Саме банк як заставадержатель, має нести ризик несвоєчасного внесення відомостей про обтяження автомобіля до реєстру обтяжень

07 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом Публічного акціонерного товариства «Ідея Банк» (далі – ПАТ «Ідея Банк», банк) до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про звернення стягнення на предмет застави.

Суд установив, що між ПАТ «Ідея Банк» та ОСОБА_1 було укладено кредитний договір, відповідно до умов якого останній отримав кредит на придбання транспортного засобу та сплату страхового платежу за страхування життя позичальника. Також між ПАТ «Ідея Банк» та ОСОБА_1 укладено договір застави транспортного засобу, який посвідчений нотаріусом та зареєстрований в реєстрі.

ОСОБА_1 неналежним чином виконував умови кредитного договору, внаслідок чого виникла заборгованість за кредитним договором.

Автомобіль знято з обліку для реалізації ОСОБА_1 та у подальшому зареєстровано за ОСОБА_4. Відомості про обтяження транспортного засобу на підставі договору застави внесені до Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

Рішенням районного суду позов задоволено.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду змінено у частині солідарного стягнення судових витрат; у решті – рішення суду залишено без змін.

Верховний Суд з позицією судів попередніх інстанцій не погодився з огляду на таке.

Системний аналіз положень частини першої статті 27 Закону України «Про заставу» та частини третьої статті 9 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» дає підстави для висновку про те, що за загальним правилом реалізація майна, що є предметом застави, без припинення обтяження, не припиняє заставу, тому застава зберігає чинність при переході права власності на предмет застави до іншої особи, тобто на предмет застави може бути звернено стягнення відповідно до статей 25, 26 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень».

У статті 10 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» визначено, що у разі відчуження рухомого майна боржником, який не мав права його відчужувати, особа, що придбала це майно за відплатним договором, вважається його добросовісним набувачем згідно зі статтею 388 ЦК України за умови відсутності в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна відомостей про обтяження цього рухомого майна. Добросовісний набувач набуває право власності на таке рухоме майно без обтяжень.

Добросовісність – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Згідно зі статтею 12 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» взаємні права та обов'язки за правочином, на підставі якого виникло

обтяження, виникають у відносинах між обтяжувачем і боржником з моменту набрання чинності цим правочином, якщо інше не встановлено законом. Реєстрація обтяження надає відповідному обтяженню чинності у відносинах з третіми особами, якщо інше не встановлено цим Законом. У разі відсутності реєстрації обтяження таке обтяження зберігає чинність у відносинах між боржником і обтяжувачем, проте воно є нечинним у відносинах з третіми особами, якщо інше не встановлено цим Законом.

Таким чином, ОСОБА_4 набув право власності на спірний автомобіль за відсутності в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна відомостей про обтяження автомобіля, отже на підставі статті 10 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» набув право власності на спірний транспортний засіб без обтяжень.

Вирішуючи спір у частині звернення стягнення на предмет застави та вилучення спірного автомобіля у ОСОБА_2, суди першої та апеляційної інстанцій не звернули уваги на те, що автомобіль було придбано ОСОБА_2 не у боржника ОСОБА_1, а у власника автомобіля ОСОБА_4, який є добросовісним набувачем, отже, автомобіль придбано відповідачем без обтяжень.

ОСОБА_4 не мав зобов'язань перед позивачем, отже, внесення за ініціативою банку до Державного реєстру обтяжень рухомого майна відомостей про обтяження автомобіля, на підставі договору застави не мало наслідком обмеження прав добросовісного набувача ОСОБА_4 у розпорядженні автомобілем, а також не може свідчити про придбання ОСОБА_2 автомобіля з обтяженням, яке не діяло стосовно особи, яка продала їй автомобіль.

Постановою Верховного Суду від 07 квітня 2021 року рішення Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 10 квітня 2019 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 09 грудня 2020 року у частині вирішення позовних вимог ПАТ «Ідея Банк» про звернення стягнення на предмет застави, вилучення транспортного засобу скасовано та ухвалено у цій частині нове судове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 квітня 2021 року у справі № 200/17569/18 (провадження № 61-636св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96179451>

5.2. Недопустимим є встановлення неустойки (штрафу чи пені) за правомірну відмову від виконання зобов'язання або односторонню відмову від договору

21 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з додатковою відповідальністю «Полтавтрансбуд» (далі – ТДВ «Полтавтрансбуд») про визнання договору купівлі-продажу майнових прав на квартиру частково недійсним, визнання незаконним припинення договору купівлі-продажу майнових прав на квартиру, визнання договору купівлі-продажу майнових прав дійсним, визнання права власності на майнові права.

Суд установив, що позивач уклала договір купівлі-продажу майнових прав на квартиру в новобудові, згодом написала листа про його розірвання забудовнику, але відповіді не отримала і продовжила сплачувати кошти згідно з договором. Після того як забудовник повідомив листом про припинення договору з ініціативи покупця, позивач направляла листи про відмову від розірвання договору, сплатила всю суму за квартиру, тому вважала договір чинним і дійсним.

Суди попередніх інстанцій відмовили в задоволенні позову.

Верховний Суд рішення судів скасував у частині відмови в позові про визнання недійсним п. 4.8 договору, відповідно до якого в разі розірвання договору з ініціативи покупця продавець повертає покупцеві суму здійснених ним платежів, зменшену на 25 % і визнав недійсним цей пункт у частині «зменшену на 25 %»; у задоволенні решти вимог відмовив з огляду на таке.

За своєю суттю неустойка – це конструкція, яка є видом забезпечення виконання зобов'язання та правовим наслідком його порушення (мірою цивільно-правової відповідальності). Законодавець пов'язує її стягнення саме з порушенням зобов'язання. Тому недопустимо встановлювати неустойку (штраф чи пеню) за правомірну відмову від виконання зобов'язання або односторонню відмову від договору.

У справі, що переглядалася, встановлено, що у пункті 4.8 договору фактично передбачено штраф за односторонню відмову від договору покупцем (фразу зменшену на 25 %»), що суперечить сутності неустойки, оскільки її встановлення не допускається за правомірну відмову від виконання зобов'язання або односторонню відмову від договору, а часткова недійсність пункту 4.8 договору в частині встановлення штрафу не має наслідком недійсності інших частин правочину.

Щодо інших позовних вимог Верховний Суд навів практику, в якій застосовується доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки).

Договір є обов'язковим для виконання сторонами (стаття 629 ЦК України). З укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права).

Слід розмежовувати правові наслідки недійсності правочину і правові наслідки виконання недійсного правочину; до правових наслідків недійсності правочину належить те, що він не створює юридичних наслідків. Окрім цього, якщо у зв'язку із вчиненням недійсного правочину другій стороні або третій особі завдано збитків та моральної шкоди, вони підлягають відшкодуванню винною стороною; правові наслідки виконання двостороннього недійсного правочину охоплюють собою двосторонню реституцію; законом можуть бути встановлені особливі умови застосування наслідків, визначених у статті 216 ЦК України, або особливі правові наслідки окремих видів недійсних правочинів. Законодавець лише в окремих випадках передбачає таку конструкцію, як відновлення чинності правочину.

Оскільки позивач відмовилася від договору, який припинений внаслідок односторонньої відмови покупця, та не довела підстав для визнання недійсними пунктів 3.1, 4.5, 4.5.1, 4.7 договору, суди обґрунтовано відмовили в задоволенні цих позовних вимог, а часткова недійсність пункту 4.8 договору не зумовлює визнання його чинним (діючим, неприпиненим).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 квітня 2021 року у справі № 552/6997/19 (провадження № 61-1280св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96484121>

5.3. Факт здійснення операцій за кредитним рахунком власника кредитної картки, які ним не замовлялися та не оформлялися, що завдало йому істотної шкоди у вигляді зарахування додаткової заборгованості, яку він має погашати, та нарахування банком плати у великому розмірі за послугу «Миттева розстрочка» за кредитні кошти, які ним не отримувались, а сама послуга не замовлялась, є підставою для розірвання кредитного договору відповідно до статті 651 ЦК України

05 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства комерційний банк «ПриватБанк» (далі – АТ БК «ПриватБанк») про захист прав споживачів та розірвання кредитного договору.

Суд установив, що між ОСОБА_1 та АТ БК «ПриватБанк» укладено кредитний договір, на підставі якого отримано картку зі встановленим кредитним лімітом. ОСОБА_1 як користувач картки послугу щодо збільшення ліміту та замовлення послуги «Миттева розстрочка» не замовляв та для їх виконання банком жодних дій не вчиняв, одразу звернувшись до найближчого відділення АТ БК «ПриватБанк» для з'ясування питання щодо зняття з його картки значної суми коштів без його розпорядження, а також звернувся до поліції з приводу шахрайських дій, проведених за його картою.

Рішенням районного суду, яке залишено без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено у зв'язку з тим, що істотним порушенням з боку банку є факт здійснення операцій за кредитним рахунком позивача, які він не замовляв і не оформляв, що завдало йому шкоди у вигляді нарахування додаткової заборгованості та нарахування плати за послугу «Миттева розстрочка» за кредитні кошти, які він не отримував, і таку послугу не замовляв.

Верховний суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до вимог пункту 6 розділу VI Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням, затвердженого постановою Правління Національного банку України № 705 від 05 листопада 2014 року (далі – Положення № 705), у редакції, що діяла на момент виникнення спірних відносин, користувач після виявлення факту втрати електронного платіжного засобу та/або платіжних операцій, які він не виконував, зобов'язаний негайно повідомити банк або визначену ним юридичну особу в спосіб, передбачений договором. До моменту повідомлення користувачем банку ризик збитків від здійснення операцій та відповідальність несе користувач, а з часу повідомлення користувачем банку ризик збитків від здійснення операцій за електронним платіжним засобом користувача несе банк.

Втратою електронного платіжного засобу є неможливість здійснення користувачем контролю (володіння) за електронним платіжним засобом, неправомірне заволодіння та/або використання електронного платіжного засобу чи його реквізитів.

Відповідно до пункту 9 розділу VI Положення № 705, користувач не несе відповідальності за здійснення платіжних операцій, якщо електронний платіжний засіб було використано без фізичного пред'явлення користувачем та/або електронної ідентифікації самого електронного платіжного засобу і його користувача, крім випадків, якщо доведено, що дії чи бездіяльність користувача призвели до втрати, незаконного використання ПІНу або іншої інформації, яка дає змогу ініціювати платіжні операції.

Зазначені норми є спеціальними для спірних правовідносин.

Згідно з частинами другою, третьою статті 651 ЦК України договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Відповідач у порушення вимог статей 12, 81 ЦПК України не довів вину позивача у збільшенні кредитного ліміту, використанні коштів, не виконав ухвалу суду першої інстанції про витребування доказів, зокрема, щодо вчинення позивачем будь-яких розпоряджень на списання грошових коштів зі свого рахунку шляхом подання платіжних доручень до АТ «КБ «ПриватБанк» письмово, чи в електронному вигляді з використанням електронної системи «Приват24», а також оформлення позивачем послуги «Миттева розстрочка».

Таким чином, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованих висновків про істотне порушення банком вимог Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», Умов та правил надання банківських послуг, оскільки є факт здійснення операцій за кредитним рахунком позивача, які він не замовляв і не оформляв, що завдало йому істотної шкоди у вигляді зарахування додаткової заборгованості, яку він має погашати, та нарахування плати за послугу «Миттева розстрочка» за кредитні кошти, які він не отримувал і таку послугу не замовляв, тому правильно застосували до спірних правовідносин положення статті 651 ЦК України та розірвали кредитний договір.

Постановою Верховного Суду від 05 квітня 2021 року рішення Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 26 лютого 2020 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 20 серпня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 квітня 2021 року у справі № 336/3989/19 (провадження № 61-13978св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96074891>

6. Спори, що виникають із виконання судових рішень

6.1. Дід має право на особисте спілкування з онукою, а той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати йому спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини. Саме збалансування наведених вище прав і гарантій має бути основою для належного виконання рішення суду про участь у спілкуванні дитини з дідом

12 квітня 2021 року Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за скаргою ОСОБА_1 на постанову державного виконавця Шевченківського відділу Головного територіального управління юстиції у Харківській області (далі – державний виконавець) про закінчення виконавчого провадження.

Заявник зазначав, що на виконання рішення районного суду у справі № 638/12278/15 про встановлення часу спілкування з дитиною видано виконавчі листи. Постановою державного виконавця виконавче провадження з примусового виконання виконавчого листа № 638/12278/15-ц про обрання способу участі діда та баби у вихованні онуки закінчено, оскільки рішення суду виконане. Проте, на думку заявника, спілкування з онукою насправді не відбулося через небажання її та матері.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, скаргу ОСОБА_1 задоволено. Визнано неправомірною та скасовано постанову державного виконавця про закінчення виконавчого провадження.

Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Рішення про усунення перешкод у побаченні з дитиною виконується у порядку, встановленому статтею 63 Закону України «Про виконавче провадження». Тлумачення цієї норми права свідчить про те, що підставою для закінчення виконавчого провадження є виконання рішення боржником. Зазначене положення Закону має застосовуватися не формально, а сутнісно, коли рішення суду реально й фактично виконано, з огляду на таке.

Забезпечення виконання судового рішення є обов'язком держави, яка повинна забезпечувати ефективні системи виконання судових рішень, а також функціонування цих систем у такий спосіб, щоб доступ до них мала кожна особа, на користь якої ухвалено обов'язкове судове рішення.

Установивши, що державний виконавець не вчинив усіх передбачених Законом України «Про виконавче провадження» заходів щодо примусового виконання рішення суду, маючи таку можливість, суди правильно задовольнили скаргу ОСОБА_1.

Разом із цим положення статті 64-1 Закону України «Про виконавче провадження» про те, якщо боржник у подальшому перешкоджає побаченням стягувача з дитиною, стягувач має право звернутися до державного виконавця із заявою про відновлення виконавчого провадження, стосується іншої ситуації, а саме коли первинно рішення суду реально й фактично виконано, а у подальшому чиняться перешкоди. Таких обставин у справі, яка переглядається, не встановлено.

Верховний Суд також звернув увагу на те, що захист прав дитини гарантовано і статтями 3, 12, 16 Конвенції ООН про права дитини 1989 року. Положення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка передбачає право на повагу до сімейного життя, поширюються зокрема і на стосунки між бабою, дідом та онукою, якщо між ними існують достатньо тісні зв'язки.

Відповідно до статті 257 СК України баба, дід, прабаба, прадід мають право спілкуватися зі своїми внуками, правнуками, брати участь у їх вихованні. Батьки чи інші особи, з якими проживає дитина, не мають права перешкоджати у здійсненні бабою, дідом, прабабою, прадідом своїх прав щодо виховання внуків, правнуків. Якщо такі перешкоди чиняться, баба, дід, прабаба, прадід мають право на звернення до суду з позовом про їх усунення.

Тлумачення цих норм матеріального права у системному поєднанні з прецедентними рішеннями Європейського суду з прав людини дає Верховному Суду підстави вважати, що дід має право на особисте спілкування з дитиною, а той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати йому спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

З урахуванням наведеного, Верховний Суд вважає, що саме збалансування наведених вище прав і гарантій має бути основою для належного виконання рішення суду про участь у спілкуванні дитини з дідом.

Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду конкретизував правову позицію, викладену у постанові Верховного Суду у складі колегії судів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 жовтня 2019 року у справі № 404/8677/13-ц (провадження № 61-12077св19): а) виконання судових рішень у цивільних справах є складовою права на справедливий суд та однією з процесуальних гарантій доступу до суду; б) будь-який сімейний спір стосовно дитини має вирішуватися з урахуванням та якнайкращим забезпеченням інтересів дитини; дід має право на особисте спілкування з дитиною, а той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати йому спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини; в) саме збалансування наведених вище прав і гарантій має бути основою для належного виконання рішення суду про участь у спілкуванні дитини з дідом.

Постановою Верховного Суду від 12 квітня 2021 року ухвалу Дзержинського районного суду м. Харкова від 16 березня 2020 року та постанову Харківського апеляційного суду від 11 серпня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 квітня 2021 року у справі № 638/12278/15-ц (провадження № 61-14491сво20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96243593>

7. Питання процесуального права

7.1. Вирішення питання відстрочки та розстрочки виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу не входить до повноважень суду, визначених главою 3 розділу IX ЦПК України

08 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у відкритому судовому засіданні апеляційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» на ухвалу Київського апеляційного суду від 02 листопада 2020 року у справі за заявою «I-COAL Sp z o.o.» про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 07 серпня 2020 року у справі № 6/2020 за позовом «I-COAL Sp z o.o.» до товариства з обмеженою відповідальністю «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» про стягнення коштів.

ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» звернулося до Київського апеляційного суду із заявою про відстрочення виконання рішення міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 07 серпня 2020 року у справі № 6/2020.

У судовому засіданні 08 квітня 2021 року представник ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» пояснила, що товариство визнає законність і обґрунтованість рішення міжнародного комерційного арбітражу, проте просить відстрочити виконання рішення.

Ухвалою апеляційного суду заяву «I-COAL Sp z o.o.» про визнання та надання дозволу на виконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України задоволено. У задоволенні заяви ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» про відстрочення виконання рішення відмовлено.

Судове рішення мотивовано тим, що Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України розглянув спір з дотриманням встановленого регламенту та вимог закону, зокрема, арбітражна угода не визнана недійсною, боржника було належним чином повідомлено про призначення арбітра та про арбітражний розгляд, рішення не суперечить арбітражній угоді, склад міжнародного комерційного арбітражу та арбітражна процедура відповідали угоді між сторонами. Судом не визнано, що спір, з огляду на його предмет, не може бути переданий на вирішення міжнародного комерційного арбітражу, або виконання цього рішення порушує публічний порядок України.

Відмовляючи у задоволенні заяви ТОВ «ДВ Нафтогазовидобувна компанія» про відстрочення виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, суд виходив із того, що вирішення питання відстрочки та розстрочки виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу не входить до повноважень суду

Верховний Суд при перегляді в апеляційному порядку ухвали апеляційного суду, постановлену ним як судом першої інстанції, прийняв постанову, в якій зазначив таке.

При застосуванні правил ЦПК України щодо можливості за певних умов відстрочити чи розстрочити виконання рішення необхідно враховувати положення Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року, до якої Україна приєдналася 23 серпня 1989 року у випадках, коли про це порушувалось клопотання комерційним підприємством держави-учасниці зазначеної Конвенції.

Згідно з пунктом 3 статті 61 цієї Конвенції жодне відстрочення не може бути надано покупцеві судом або арбітражем, якщо продавець вдається до якого-небудь засобу правового захисту від порушення договору.

Враховуючи наведене та те, що у цьому випадку продавець вдався до правового захисту від порушення договору, вимога покупця про відстрочення виконання рішення не може бути задоволена, оскільки це суперечить наведеній вище Конвенції.

Постановою Верховного Суду від 08 квітня 2021 року ухвалу Київського апеляційного суду від 02 листопада 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 квітня 2021 року у справі № 824/141/2020(провадження № 61-18453ав20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96179516>

7.2. Для встановлення факту постійного проживання на території України при встановленні належності до громадянства України досудове врегулювання спору не є обов'язковим, а відмова у прийнятті і розгляді заяви з підстав відсутності такого врегулювання порушує право особи на судовий захист

05 квітня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за заявою ОСОБА_1, заінтересована особа – Головне управління Державної міграційної служби України в Одеській області (далі – ГУ ДМС в Одеській області), про встановлення факту її постійного проживання на території України станом на 24 серпня 1991 року.

Суд установив, що згідно із свідоцтвом про народження від 29 листопада 2018 року заявник народилась на території України 05 лютого 1967 році в м. Одесі. 11 травня 1984 року ОСОБА_1 отримала паспорт громадянки колишнього СРСР. З квітня 1989 року по 01 липня 1994 року ОСОБА_1 працювала в колгоспі «Путь Ленина», розташованого в м. Кілія Одеської області. ОСОБА_1 є матір'ю трьох дітей, яких народила на території України. З 08 листопада 2018 року заявник тимчасово перебуває на утриманні в комунальній установі «Центр реінтеграції бездомних осіб» як особа без визначеного місця проживання.

Рішенням районного суду, яке залишено без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено.

У касаційній скарзі ГУ ДМС в Одеській області зазначало, що особа може звернутися до органів Державної міграційної служби України (далі – ДМС України) із заявою про набуття громадянства України, однак заявник таку заяву не подавала, тому звернення

до суду із цією заявою є передчасним. Суди не врахували, що не можуть бути встановлені в судовому порядку факти, зокрема, належності до певної національності, набуття громадянства України громадянином іншої держави.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Встановлення факту постійного проживання на території України є підставою для оформлення належності до громадянства України.

Юридичне значення має лише факт постійного проживання на території України особи, дитини, батьків дитини (одного з них) або іншого її законного представника на момент проголошення незалежності України (24 серпня 1991 року) або набрання чинності Законом України від 08 жовтня 1991 року № 1636-XII «Про громадянство України» (13 листопада 1991 року).

На підставі статті 8 Закону України «Про громадянство України» встановлюється набуття громадянства України.

Оскільки ОСОБА_1 звернулась до суду із заявою про встановлення факту постійного проживання на території України для встановлення належності до громадянства України, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правильного висновку, що вказаний факт підлягає встановленню на підставі статті 293 ЦПК України та статті 3 Закону України «Про громадянство України».

Підтвердженням постійного проживання на території України і перебування у громадянстві колишнього СРСР може бути також рішення суду.

Відповідно до положень Закону України «Про громадянство України» і Порядку для набуття громадянства України заявник повинен, зокрема, подати документи, що підтверджують народження його на території України чи постійне проживання на ній, або підтверджують родинні відносини з такою особою, або рішення суду.

Ураховуючи зазначене, необхідно дійти висновку, що належність до громадянства України встановлюється на підставі статті 3 Закону України «Про громадянство України» і може пов'язуватися із фактом постійного проживання на території України в певний час та такий факт підлягає встановленню на підставі судового рішення.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, дослідивши зібрані у справі докази, зокрема, свідоцтво про народження заявника, укладення шлюбу на території України, довідки з місця роботи, трудову книжку, народження дітей на території України, обґрунтовано вважав доведеним факт постійного проживання ОСОБА_1 на території України станом на 24 серпня 1991 року, що є підставою для задоволення заяви.

Посилання в касаційній скарзі на недотримання заявником порядку досудового врегулювання спору (звернення з відповідною заявою до органів ДМС України) також не заслуговують на увагу, оскільки пунктом 3 Рішення Конституційного Суду України від 09 липня 2002 року № 15-рп/20002 встановлено, що обов'язкове досудове врегулювання спорів, яке виключає можливість прийняття позовної заяви до розгляду і здійснення за нею правосуддя, порушує право особи на судовий захист. Тобто обрання певного засобу правового захисту, у тому числі і досудового врегулювання спору, є правом, а не обов'язком особи, яка добровільно, виходячи з власних інтересів, його використовує.

Оскільки метою встановлення факту постійного проживання на території України станом на 24 серпня 1991 року є отримання ОСОБА_1 паспорта громадянина України, Верховний Суд погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність спору про право та наявність підстав для розгляду заяви в порядку окремого провадження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 квітня 2021 року у справі № 523/14707/19 (провадження № 61-16116св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96071122>

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за квітень 2021 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. 31 стор.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua